

מריחת שמן ומשחה בשבת

א. סיכת שמן בשבת לבריא ולחולה

נאמר במשנה (שבת קיא, ע"א): 'החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן'. בשו"ע (או"ח סי' שכז סע' א) פוסק: 'החושש במתניו, לא יסוך שמן וחומץ; אבל סך הוא שמן לבדו'. טעם ההיתר בשמן הוא מפני שהוא דבר שגם בריאים רגילים בו, ולא ניכר שהוא לרפואה. מסיבה זו, כתב הרמ"א, וכן הוא בב"י, כי 'במקום שאין נוהגים לסוך בשמן כי אם לרפואה - בכל שמן אסור', שניכר שהוא לרפואה וחוזר הטעם לאסור משום גזירת שחיקת סממנים.

המשנה ברורה כותב (ס"ק ד): 'ולכן אסור לסוך בשמן במדינתנו על הראש שיש בו חטטין, וכן אם יש לו נפח בכל מקום שהוא אסור לסוך במדינותינו'.

בהמשך פוסק השו"ע (סי' שכח סע' כב): 'מעבירין גלדי המכה וסכין אותה בשמן'. ושם מעיר המשנה ברורה (ס"ק ע): 'ומסתברא דבגמר מכה גם במדינתנו מותר'. ולכן במקום שלא נקלף העור ואין לאדם פצעים מותר לסוך בשמן, דעל עור בריא לא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד.¹ כמו כן, לאדם שהוא בגדר חולה שנפל למשכב, או לצורך ילד קטן² מותר גם על פצע (עפ"י שו"ע סי' שכח ומ"ב ס"ק א).³

פרטי הדין

- א. במצב של גירויים קלים או יובש קל כתבו הפוסקים שמותר לסוך שמן.⁴
- ב. במצב של יובש חזק יותר (אך עדיין לא נקלף העור וללא פצעים), דעת חלק מהפוסקים נוטה לאסור.⁵ אולם, הרב רצאבי (שו"ע מקוצר עמ' רלה הע' ד) כתב שמריחת שמן מפני יובש מותרת, וכך פסק בשו"ת אדני פז (סי' עד), וכך כתב הרב משה שטרן⁶ וציין למ"ב (סי' שכח ס"ק ע) שבגמר מכה מותר גם

1. אמנם ערוך השלחן (סי' שכז, סע' ב) הסתפק בדין הנ"ל, אבל הפוסקים כתבו להקל כדברי המ"ב.

2. רמ"א סי' רעו סעיף א. ועד אימתי נחשב קטן במנחת יצחק (ח"א סי' עח) כתב עד גיל תשע וכך פסק בחזו"ע (ח"ג עמ' שסא) ועי' שש"כ (לו, ב) שכתב שילד קטן, עד גיל 10-9, חלש הוא בגופו ולכך התיירו חכמים לעשות בשבילו כל מה שהתירו לצורך חולה שאין בו סכנה. ועיין עוד בדעת האור לציון (ח"ב, לו, ד).

3. המ"ב (שם) כתב שחולה שנפל למשכב אף שאין בו סכנה מותר לעשות בשבילו רפואה שאין בה מלאכה כמריחת שמן.

4. שמירת שבת כהלכתה (לד, יב); ארחות-שבת (פ"כ סעיף קצד).

5. שו"ת אור לציון (ח"ב סי' לה אות ז) כתב לאסור. וכך נראה בשש"כ (לד, יג). בארחות שבת השאיר את הדבר בצ"ע.

6. מח"ס שו"ת באר משה. בקובץ תורני עם התורה (ח"ג, עמ' יח).

בשמן, ודקדק גם מלשון המ"ב (סי' שכז סעי' ד) שכתב בראש שיש חטטין או יש לו נפח אסור, משמע שביובש מותר.

ג. במצב של **פצע או שיש קילוף בעור** אסור משום גזירת שחיקת סממנין. [אלא אם כן הוא בגדר חולה שנפל למשכב, שמותר]. אולם, גם במצב שיש פצע, כתב השו"ע (סי' שכח סעי' כב): 'אבל נותן הוא חוץ למכה ושותר ויורד לתוכה'. וכתב המ"ב (ס"ק עז) דלא מוכחא מילתא שעושה לרפואה, ולפי זה אף במדינתנו, שאין דרך לסוך בשמן - מותר (וכך פסק בשש"כ לד, ב).

הדין למעשה

על ידים שאין בהן פצע, ויש רק יובש קל - מותר למרוח שמן. אם יש יובש חזק יותר [אך העור לא נקלף ואין פצע] - נחלקו הפוסקים: לדעת האור לציון אסור, וכך נראה בשש"כ, אמנם לדעת הרב משה שטרן והרב רצאבי מותר.

על ידים שנקלף בהן העור או שיש בהן פצעים - אסור, אבל אם נפל למשכב, או לצורך קטן מותר, גם אם יש פצע. וכן כל אדם מותר למרוח את השמן חוץ למכה באופן שהשמן שותר ויורד לתוכה.

ב. דין מריחת משחה בשבת

הגמרא במסכת שבת (עה, א) אומרת: 'הממרח רטיה בשבת - חייב משום ממחק', ולכן אסור למרוח משחה על הגוף בשבת משום שהוא ממרח את המשחה וחייב משום ממחק, גם במצב שאין איסור משום גזירת שחיקת סממנין, כגון על ידים ללא פצעים, וגם לצורך חולה שנפל למשכב או לצורך קטן. וכך פסק השו"ע (סי' שכח סעי' כו).

בספר 'מנוחת אהבה' כתב שאיסור דאורייתא יש רק במשחה קשה [=כזפת ושעוה] ולמד כך מהאמור בגמרא בשבת (קמו, ב): 'מישחא [=שמן עב] רב אסר גזרין משום שעוה'. וכתב בב"י (שיד, א): 'ומשמע מהכא דלא אסרינן אלא בשעוה וכיוצא בו שהוא דבר המתמרח, וכן **בשמן עב** אעפ"י שאין מירוחו ניכר כל כך, מ"מ אסור דשייך ביה מירוח קצת **דאתי לאיחלופי בשעוה**', וכך כתב במ"ב (סי' שיד, ס"ק מה).

וכך כתב בשו"ת באר משה, שמשחות רכות אסורות מדרבנן. לפי זה, לצורך חולה שאין בו סכנה או ילד קטן מותר למרוח בשינוי.⁷

גם במקום שיש חשש שהמשחה נחשבת קשה, ויש במריחתה איסור דאורייתא, אפשר לסמוך על המתירים איסור דאורייתא בשינוי לצורך חולה [שאינו סכנה] או קטן, שכך היא דעת הגר"ז (שכח, יט) האגלי טל במלאכת טוחן (אות יח),

7. המשנה ברורה בסי' שכח (ס"ק נז) כתב שאיסור דרבנן מותר בשינוי. וראה מ"ב (שם ס"ק קב), ובשש"כ (פרק לג, ב) שאם אי אפשר בשינוי מותר אפילו ללא שינוי.

ותהלה לדוד (שכח, כב). וכתב על זה בשמירת שבת כהלכתה (פרק לג, הע' יח): שמעתי מהגרשז"א דמכיון דכל אלה הגדולים מתירים ודאי אפשר להקל אם אי אפשר על ידי נוכרי, ולכן מותר למרוח בשינוי⁸.

בשו"ת באר-משה⁹ כתב: **במקום צורך או לצורך קטן** מותר להניח את המשחה על המקום הרצוי, ללא מריחה וכך פסק גם במנוחת-אהבה (כ, ט). בספר מאמר מרדכי (ח"ד סי' סה) כתב שבמקום חולי או צורך קטן מותר שיניח המשחה, וכן התיר בשבט הלוי¹⁰, ואף על פי שבדבר שדרכו במריחה אסור להשתמש אפילו בהנחה גם אם לא מורח אותו, גזירה שמא ימרח כמבואר בשו"ע (סי' שיד סעיף יא, ובמ"ב ס"ק מו, וכן בסי' רנב סעי' ה ובמ"ב ס"ק לח) הפוסקים כתבו שהדבר מותר, וכמה הסברים נאמרו בעניין:

א. בשו"ת באר משה כתב שעל פי רוב המשחה שלנו דינה כדין שמן עב שאסור למרוח רק מדרבנן, ולכן כאשר רק מניח את המשחה במקום ללא מריחה הדבר מותר במקום הצורך.¹¹

ב. בשבט-הלוי (שם) כתב שלצורך חולה וקטן מותר, ולא גזרו שמא ימרח (וכך גם בשש"כ פרק לג, הע' סו).

ג. בארחות שבת (פ"כ הע' סא) כתב שרק במשחה שיש רגילות להקפיד להחליקה יש איסור אף בהנחה מחמת גזירה שמא ימרח, אבל במשחה שלא רגילים להחליקה - לא גזרו. ואף שגם במשחה רפואית מעבירים אותה על פני כל הפצע, אין זה בשביל עצם ההחלקה אלא רק כדי שתהא המשחה בכל מקום.¹² וכתב בשש"כ (לג, יד) בשם הגרשז"א, שמותר לשים תחבושת על המשחה שעל גוף האדם אע"פ שהמשחה נמרחת על יד זה, מפני שכוונתו היא רק שתתפשט המשחה בכל מקום, ולא להחליקה, וגם מפני שהוא ממרח כלאחר יד. וכן מותר לשים מעט משחה במקום זה ומעט במקום אחר ולשים את התחבושת, כי אינו רוצה כלל להחליק את המשחה ולעשותה שוה בכל המקומות.

מריחה שנבלעת בבשר

בחזון עובדיה (ח"ג עמ' שפד) כתב: 'חולה שאין בו סכנה, וכן תינוק, שנתאדם עור בשרו, מותר למרוח משחה היטב עד שתבלע כל המשחה בגופו'.¹³

8. וכך פסק הרב אופיר מלכא (בסי' הליכות שבת ח"א עמ' שצא).

9. ח"א סי' לו, ח"ב סי' נט, ח"ג סי' קפה אות ג. ועי' חזו"א סי' נב אות טז.

10. ח"ד סי' לג; ח"ה סי' לא.

11. ומה שנאסר להניח מדרבנן הוא רק במשחה שיש בה איסור דאורייתא אם ממרח.

12. עי' סי' שכא סעיף יט בביאור הלכה ד"ה 'תבוא עליו ברכה' בשם הסמ"ק. ונראה שיש בדבר פס"ר דלא ניחא ליה [עי' סי' שכ סעיף יח]. ועי' שו"ת פעולת צדיק ח"ב, קנט.

13. וכך כתב במנחת יצחק (ח"ז סי' כ). וכתב השו"ע (סי' שטז, סעי' יא): לא ישפשף ברגליו רוק על גבי הקרקע משום דמשהו גומות. וכתב המג"א ס"ק כד (הובא במ"ב ס"ק מט) דמשום מרוח

דין זה מבוסס על דברי המג"א שכתב שאם כוונתו להבליעו - אין בו משום ממרח. וכתב בשש"כ (לג, הע' סד): 'שמעתי מהגרא"י קליין, רבה של נירנברג, שדן עם החזו"א בדין הנ"ל, והחזו"א היה נוטה להקל. ומהגרשז"א שמעתי דאם ממרח עד שנבלע בגוף - לא מיקרי ממרח, ולא נאסר אלא כשהמשחה נשארת והוא רוצה להחליקה על פני הגוף'. וכן פסק להקל בשו"ת מטה לוי (ב, כא) וכך פסק הרב נבנצל שליט"א ('ביצחק יקרא').

בספר תורת היולדת (שפד) הביא בשם הגר"פ שיינברג שהיה נ"ל דמירוח הוא דוקא בהקפדה על השיווי של הנמרח, ומי שממרח על ידו מחמת מכה או גירוד אין כוונתו להשוות את הנמרח, אלא לרפוי ושמירה על הפצע, ואם כן צריך להיות מותר. ונ"ל שכך דעת המהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב, קנט) שכתב 'אין איסור ממרח בסיכת הגוף בחמאה קרושה'.¹⁴ ולמד בשו"ת אדני פז (ח"ד, לו. ח"א, כב) שלדעת מהרי"ץ אין איסור במריחת משחה על הגוף. וכך כתב הרב רצאבי (שו"ע המקוצר ס' ע', הע' ד).

הדין למעשה

אסור למרוח משחה רפואית בשבת משום איסור ממרח שהוא תולדת מלאכת ממחק, וכן משום גזירת שחיקת סממנים.

אולם, לצורך חולה שאין בו סכנה, או לצורך קטן אפשר להתיר באופנים הבאים:
 א. יניח את המשחה על המקום הרצוי [על גוף החולה או על גבי הגזה] ללא מריחה. אח"כ מותר לשים תחבושת על המשחה, אע"פ שהמשחה נמרכת ע"י ששם את התחבושת.

ב. אם יש צורך - מותר למרוח בשינוי.

ג. אם ממרח עד שנבלע בגוף - מותר.

אין איסור, משום דלא שייך מרוח אלא כשממרח איזה דבר ע"ג חבירו וכוונתו שיתמרח, ולא כאשר רוצה שיבלע. וכתב בשש"כ שאפשר לומר שברוק אינו רוצה שיהיה כלל בעולם, וזה לא שייך במשחה שמעוניין בה, ולפי"ז מתורץ הדין בסי' שכז במ"ב ס"ק טז, דהמורח את נעליו במשחה חייב משום ממרח. ולכאורה, צ"ע שהרי כוונתו להבליע את המשחה. ולדברי השש"כ י"ל שרוצה בה, ולכן אסור. אולם, אפשר לומר ששם כוונתו גם להבריק, וא"כ אין מתכוון שיבלע לגמרי, ולכן נאסר. ובמ"ב (ס' שכז, ס"ק ד) כתב אסור לסוך בחלב ושמן משום דניתך והוי נולד. וצ"ב למה לא כתב משום ממרח, שכך כתב בסי' שג, ס"ק פא, 'המושחים שערוטיהם בחלב עוברים על איסור ממרח'. וכתב לתרץ הגרשז"א (שולחן שלמה ס' שכז) שהשערות לא בולעות את החלב ועיקר הכוונה למרוח עליהם כדי שיהיו חלקות ומבריקות ולכן חשיב ממרח, משא"כ בסיכת שמן על הגוף רוצים שהשמן יבלע, ולכן אין איסור ממרח.

¹⁴ בגמרא בשבת (נג, ב) סכין ומפרכסין. וסתם שמן זית קרוש. וכ"כ המרדכי סכה אשה ידה בשמן ומחממה כנגד המדורה וסתם שמן זית הוי קרוש.